

Konceptuální umění vstupuje do vývoje moderního a současného výtvarného umění v několika etapách. Na počátku jsou projekty Marcela Duchampa, který se svým objektem Sušák na lahve z roku 1914 otevírá hned v několika významových vrstvách cestu ke konceptuálnímu projevu, neboť jednoznačně zdůrazňuje, že základem je myšlenka, koncept, tedy naznačené sdělení, které si divák teprve svými vlastními úvahami dále dotváří. Igor Žoř nazval ve své knize Proměny současného výtvarného umění kapitolu o tomto směru Koncepty aneb umění v hlavě a svůj výklad opřel o výrok Sol Le Witt z jeho textu Paragrafy konceptového umění z r. 1967: „Myšlenka, i když nebyla převedena do podoby obrazu, je sama uměleckým dílem. Myšlenkový proces bývá často zajímavější než výsledná realizace.“ Právě tento americký umělec bývá nejčastěji označován za průkopníka či zakladatele tohoto uměleckého směru. Jako dvacetiletý mládenec otevřel Kosuth v roce 1965 cestu ke konceptovému umění svou dnes už legendární instalací Jedna a tři židle, která sestává ze skutečné židle, z technické fotografie zachycující židli a ze slovníkového hesla, jež vysvětluje tento pojem. V jistém směru svým dílem mladý Američan navázal na proslulý obraz René Magritta Zrada obrazu z roku 1929, na němž je pod malířským zobrazením dýmky nápis: „Toto není dýmka.“ Jakkoli se k tomuto dílu malíř dopracoval z pozic surrealismu a jeho významových záměn, svým důrazem na sdělení, že obraz není skutečností, ale jen intelektuálním poukázáním na realitu, předjímá konceptuální umění, v němž se sdělení výchozí myšlenky stalo podstatou i podobou uměleckého díla. Proto také nejčastěji nacházíme v konceptualismu práci s textem či textovými zlomky. Texty a slova jsou ostatně základem tvorby Josepha Kosutha a Roberta Barryho, kteří pro textová sdělení a výzvy objevovali různé formy a v galeriích vystavovali místo obvyklých obrazů či soch písmová vyjádření. Navazuje na ně Bruce Nauman, jenž se od minimalistické strohosti konceptualismu liší naopak jistou mírou vizuální atraktivity, neboť svá často jednoslovná výtvarná sdělení ztvárňuje do podoby svítícího neonového nápisu. Po epoše přelomu let šedesátých a sedmdesátých, kdy konceptuální umění zažívá výrazný rozvoj, přichází nové pokračování v letech osmdesátých, kdy na scénu vstupuje Američanka Jenny Holzer, jejímž nejtypičtějším projevem jsou elektronické pohyblivé nápisy, vyjadřující často nějakou stručnou úvahu nebo zamyšlení. I ona však spíše pokračuje v záměrech započatých Kosuthem či Barrym.

Nové pokračování konceptuálních přístupů pak nacházíme v umění po roce 2000, kdy se mluví i o konceptuální malbě a principy „umění v hlavě“ jsou velmi rozvíjeny nástupem elektronických médií. Umělci mohou vytvářet interaktivní díla, která v prostředí počítačů a internetové sítě od základního myšlenkového konceptu mohou v dialogu s diváky směřovat k nejrůznějším formám realizace. Net art, jako umění realizované v internetové síti, můžeme tedy vnímat jako svébytnou pokračující variantu konceptuálního umění.

Hlavní osobnosti ve světě:

Sol Le Witt, Joseph Kosuth, Robert Barry, John Cage, Bruce Nauman, Jenny Holzer

Další světové osobnosti:

skupina Art and Language, George Maciunas, On Kawara, Roman Opalka, George Brecht

Hlavní osobnosti v českém a slovenském prostředí:

Jiří Kovanda, Ján Mančuška, Dalibor Chatrný, Jiří Valoch, J. H. Kocman, Marian Palla, Milan Knížák

Další české a slovenské osobnosti:

Olaf Hanel, Eugen Brikius, Jan Wojnar, Karel Adamus, Jan Steklík, Alex Mlynářčik, Rudolf Sikora, Stano Filko

Předchůdci:

Marcel Duchamp, René Magritte
Kapitola z knížky *Umění bez revolucí?*

